

РІШЕННЯ РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ
ДФ 58.053.021
ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 58.053.021 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії **Габрусевій Наталії Валеріївні** з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта на підставі публічного захисту дисертації «Формування професійної відповідальності студентів технічних університетів у процесі вивчення суспільних дисциплін».

Габрусєва Наталія Валеріївна, громадянка України, 1974 р.н., закінчила у 1998 р. Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка за спеціальністю «географія та історія». У період з 1998 р. по 2000 р. працювала в Тернопільському обласному комунальному інституті післядипломної педагогічної освіти на посаді лаборанта. З 2000 р. і по цей час працює асистентом кафедри українознавства і філософії Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя.

У 2018 р. поступила на навчання в аспірантуру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 015 Професійна освіта). Тему дисертації затверджено Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол №7 від 26 грудня 2018 р.) у такій редакції: «Формування професійної відповідальності студентів технічних університетів у процесі вивчення суспільних дисциплін».

У повному обсязі виконала індивідуальний навчальний план навчання аспіранта, про що свідчать складені екзамени і заліки й 13 опублікованих наукових праць, із них: 1 – стаття (у співавторстві) у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Scopus, 3 одноосібні та 1 у співавторстві статті – у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 стаття у міжнародному журналі, 6 – тез у збірниках матеріалів міжнародних та українських науково-практичних конференцій, 1 методична розробка. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії:

Статті у періодичних наукових виданнях, що індексуються міжнародною наукометричною базою Scopus:

1. Meshko H., Habrusieva N., Kryskov A. Research of professional responsibility of students of technical specialities by means of information and communication technologies. *Journal of Physics: Conference Series*, IOP Publishing. 2021. Vol. 1840, №. 1. P. 012058. DOI: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1840/1/012058> (Scopus).

Статті у наукових виданнях України категорії «Б»:

1. I. Habrusieva N. Fronestical approach to the formation of professional responsibility of future specialists of technical specialties: monitoring by means of information and communication technologies. *Social work and education*. 2022. Т. 9. №. 1. P. 7-25. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.13>.
2. Мешко Г., Габрусєва Н. Методика дослідження професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей. *Наука і техніка сьогодні*. Сер.: Педагогіка. 2022. № 5 (5). С. 353–366. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5\(5\)-353-365](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-5(5)-353-365).
3. Габрусєва Н. Дослідження професійної відповідальності та асертивності студентів технічних спеціальностей як ресурсів продуктивних копінг-стратегій. *Молодь і ринок*. 2022. № 3-4 (201-202). С. 184-190. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.260030>.
4. Габрусєва Н. Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей у процесі вивчення суспільних дисциплін. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер.: Педагогіка. 2022. № 1(1). С. 125-135. DOI: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.1.15>.

Статті в інших наукових виданнях:

1. Габрусєва Н.В. Аналіз підходів до розуміння поняття «відповідальність». Історичний аспект. *Молодий вчений*. 2019. № 5(2). С. 412-416. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-5-69-89>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Габрусєва Н.В. Етапи формування відповідальності в працях В. Сухомлинського. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії*: зб. матеріалів доп. учасн. Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 жовт. 2018 р.). Одеса: «Південна фундація педагогіки», 2018. С. 119-122. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/29282>.
2. Габрусєва Н.В. Роль суспільних дисциплін в професійній підготовці інженера. *Актуальні задачі сучасних технологій*: зб. матеріалів доп. учасн. □ Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів (28-29 лист. 2018 р.). Тернопіль: ТНТУ, 2018. Т. 3. С. 145–146. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/27629>.
3. Габрусєва Н.В. Компетентність відповідальності в світовій та українській освітній практиці. *Професійна компетентність учителя Нової української школи: формування, розвиток та удосконалення*: зб. матеріалів доп. учасн. Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (22 трав. 2020 р.). Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 33-35. URL: http://dSPACE.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15781/4/conf_prof_komp-%28uchutelja-2021%29.pdf.
4. Габрусєва Н.В. Класичний ідеал інженерної освіти.

Східноєвропейська конференція менеджменту та економіки: зб. матеріалів доп. учасн. Міжнародної конференції (29 трав. 2020 р.). Любляна, 2020. С.141-142.

URL: https://www.vspv.si/uploads/visoka_sola/datoteke/workshop_eecme_2020_-_proceeding_of_conference_ljubljana_school_of_business.pdf.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Габрусєва Н.В., Грицишин В.С. Штучний інтелект: сьогодні і завтра. *Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій: зб. матеріалів доп. учасн. Міжнародної науково-технічної конференції (14–15 трав. 2020 р.).* Тернопіль: ТНТУ, 2020. С. 247-248.

2. Kravets V., Meshko H., Meshko O., Leskiw A. & Habrusieva N. Development of Future Managers' Resilience as a Condition for Efficiency and Reliability of Management Activities. *SHS Web of Conferences, Les Ulis*. 2021. Vol. 100. P. 02003. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110002003>.

3. Габрусєва Н.В. Методичні рекомендації до вивчення курсу «Професійна відповідальність фахівця технічного профілю в сучасних умовах». Тернопіль, 2022. 43 с. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/38632>.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

1. **Горбатюк Роман Михайлович**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри машинознавства і транспорту Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Без зауважень.

2. **Джеджула Олена Михайлівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри математики, фізики та комп'ютерних технологій Вінницького національного аграрного університету. Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1) У 1-му розділі дисертації авторка звертається до аналізу загальних європейських тенденцій щодо професійної діяльності фахівців, у тому числі й тих, що відображаються на рівні нормативно-правових документів. Зважаючи на виклики сучасного техногенного суспільства, що загострюють проблему ефективної інженерної діяльності, було б доцільним дати рекомендації щодо впровадження зарубіжного досвіду у вищу освіту України.

2) Аналіз стану проблеми формування професійної відповідальності дозволив дисертантці виокремити низку суперечностей, характерних для цього процесу. Тому у загальних висновках варто конкретизувати, чи вдалося розв'язати ці суперечності у ході дослідження.

3) У дисертації обґрунтовано вибір фронестичного підходу формування професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей. Серед інших підходів зазначені особистісно-ситуаційний підхід, системний підхід, синергетичний, компетентнісний, інтегративний підхід. Дисертантка розкриває функції кожного з підходів. Дослідження істотно підсилило б

представлений дослідником перелік таких проблем є дещо розмитим і не відображає повною мірою нагальності й глибини досліджуваного феномену.

2) Дещо некоректною, на нашу думку, є спроба віднести до категорії підходів: «проблемно-орієнтоване навчання; кооперативне навчання за алгоритмами простих структур; навчання на основі виконання групових та індивідуальних проектів; громадське (суспільно орієнтоване) навчання та навчання на змодельованому робочому місці», які традиційно відносять або ж до методів, або ж до організаційних форм навчання.

3) У дисертації (п. 1.3) авторка доволі докладно схарактеризувала роль суспільних дисциплін у професійній підготовці інженера та у формуванні професійної відповідальності. Однак, оскільки формування досліджуваної якості у студентів значною мірою залежить від змісту та організації освітнього процесу, доцільно було б представити у дисертації аналіз змісту сучасних навчальних планів і програм суспільних дисциплін у вітчизняних технічних ЗВО.

4) Позитивно оцінюючи представлені автором у п.2.3. систему моніторингу за формуванням компетенцій, результатів та наслідків навчання засобами ІКТ формування професійної відповідальності студентів, зокрема у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя, водночас вважаємо, що в умовах пандемії COVID-19, а також війни в Україні варто було більше уваги приділити тим технологіям і методикам, які адаптовані до застосування в умовах змішаного та дистанційного навчання й спрямовані саме на процес формування таких компетенцій, а не тільки системний моніторинг за формуванням компетенцій, результатів та наслідків навчання.

5) Відзначаючи в цілому досить високий мовно-стилістичний рівень оформлення матеріалів дисертаційної роботи, хочемо вказати на її окремі граматичні та стилістичні огріхи, зокрема, замість «суспільно-значимі орієнтири», правильним буде «суспільно значущі орієнтири» (с.с. 34, 44, 52, 54, 55, 56, 90); замість «напрямків», потрібно - «напрямів» (с.94); «підхід ... являється», а потрібно «підхід...є» (с.53); замість «модель ... являється інструментарієм», потрібно –«модель ... є інструментарієм» (с.114).

5. Гевко Ігор Васильович, доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчально-методичної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Зауваження, висловлені у відгуку рецензента:

1) Проводячи досить глибокий та послідовний описовий історичний аналіз трактування поняття «відповідальність», авторка роботи не представляє результати у вигляді певних сконцентрованих узагальнень, наприклад, табличних. Це дало б змогу компактно представити результати наукових розвідок за персоналіями у порівняльному їх трактуванні (зокрема, матеріали першого розділу, п.1.1).

2) У дисертаційному дослідженні детально окреслено основні підходи до розуміння феномену «відповідальність» у філософському, психологічному та педагогічному контекстах. Недостатня увага приділена аналізу

розкриття взаємозв'язків між цими підходами як цілісної методологічної бази. Вважаємо важливим акцентувати увагу на забезпеченні методологічної єдності у викладанні суспільних та технічних дисциплін.

4) У цілому додатки до дисертації різнопланові та змістовні, вдало доповнюють зміст. Проте було варто більш широко презентувати методику формування професійної відповідальності студентів технічних університетів у процесі вивчення суспільних дисциплін (навести приклади імітації робочих ситуацій тощо).

5) Дисертантка детально описує застосування інформаційних технологій у методиці діагностики сформованості професійної відповідальності студентів технічних спеціальностей. Зважаючи на широке використання дистанційної форми навчання останніми роками, було б доцільним більш детально розкрити можливості інформаційних технологій для формування професійної відповідальності студентів.

3. Козловський Юрій Михайлович, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної роботи Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка». Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1) У дисертації авторка обґрунтовано акцентує фронестичний підхід у формуванні професійної відповідальності студентів технічних університетів. На с. 109 вказано, що «іншими підходами, які, певною мірою, відповідають фронезису, визначено: особистісно-ситуаційний, системний, синергетичний, компетентнісний та інтегративний». Однак, синергетичний підхід згадується лише у цій фразі, а його використання не представлено у роботі.

2) Формулюючи педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх фахівців технічного профілю, дисертантка зазначає, що використовується «реалізація міждисциплінарних зв'язків суспільних дисциплін для формування здатності співвідносити власну відповідальну поведінку з суспільно значимими орієнтирами». На нашу думку, обмежуватись міжпредметними зв'язками тут недоцільно, тим паче, що у методологічному апараті моделі задекларовано інтегративний підхід, можливості якого для досягнення означеної мети суттєво більші.

3) Розроблена дисертанткою модель вдало презентує основні ідеї дослідження, однак її графічне представлення дещо перевантажене інформацією, а дрібний нечіткий шрифт дещо знижує візуальне сприйняття представленого матеріалу.

4. Шахов Володимир Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології і соціальної роботи Навчально-наукового інституту педагогіки, психології і підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1) Як було зазначено вище, тема рецензованого дослідження є безумовно актуальною, про що свідчить ретельний бібліографічний аналіз проблеми, водночас посилюють актуальність будь якого дослідження і чітко виокремлені проблеми, які потребують вирішення. На нашу думку,

юридичного аспекту понять «відповідальність» і «професійна відповідальність».

3) Обґрунтовуючи необхідність використання фронезису як альтернативи епістемному знанню в педагогіці (п. 1.2), дисертантка посилається на дослідження зарубіжних учених (К. Бірмінгема, Л. Гулліфорда, К. Дарнелла, Е. В. Ейснера, Е. Ісидорі, К. Крістьянссона, П. Періса, Б. Флівберга). Робота збагатилася б, якби було також проаналізовано дослідження фронезису у вітчизняній професійній педагогіці.

4) У п.1.3. на с. 60 авторка дисертаційного дослідження акцентує увагу на скороченні кількості годин на вивчення суспільних дисциплін у вітчизняних технічних закладах вищої освіти, але не аналізує причин, у зв'язку з якими це явище набуло масового поширення. Доцільно було б це чіткіше представити у дисертації.

5) Одним із способів педагогічного впливу на формування професійної відповідальності у студентів технічних університетів у дисертації є коучинг (п. 2.4, с. 112), проте інформації про те, яким чином цей спосіб впливу реалізовувався на етапі формувального експерименту у роботі недостатньо.

Результати відкритого голосування:

«за» – 5,

«проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Габрусевій Наталії Валеріївні** ступінь доктора філософії з галузі знань 01Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Роман ГОРБАТЮК